

azonos az összecsengés teljes hiányával. Olyan dalok ezek, amelyekben a ritmus szerepe fokozott, s mint ilyen, a ritmus versalkotó tényező.

Weöres Sándor — mint gyermekverseiben általában — nem törekszik tehát a közvetlen valóságábrázolásra, a versbeni történetet a fantázia szabad játékával ki-ki egyéni módon értelmezheti.

JEGYZETEK

- [1] *Dieter Viehweger*: Szemantikai jegyek és szövegstruktúra, A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézetének kiadványa, 15. füzet; Szövegelmélet, 1982. 51—60.
- [2] *Tamás Attila*: Weöres Sándor, Akadémiai Kiadó, Bp., 1978. 150.
- [3] Uo. 150.
- [4] Uo. 142.
- [5] *Gyárfásné dr. Kincses Edit—Pozsonyi Gabriella*: Versek és elemzések a 3. osztályban, Tankönyvkiadó, Bp., 1988., 39.
- [6] Uo. 39.

DR. BENE KÁLMÁN

Szeged

Felkészülés a műelemző órára

GONDOLATOK PETŐFI SÁNDOR: SZEPTEMBER VÉGÉN CÍMŰ VERSÉNEK
TANÍTÁSA ÜRÜGYÉN

Az itt következő eszmefuttatással arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy mennyi energiát, időt jelent a felkészülés egy irodalomórára — még akkor is, ha az óra anyaga közérthetőnek tűnő (látszólag), könnyen elemezhető vers, ha a tankönyv (véletlenül) jó feladatokkal, hasznos ötletekkel segíti a szaktanárt. Ezért választottam Petőfi híres versének elemzését annak illusztrálására: 1. micsoda sziszifuszi küzdelem 45 percbe sűríteni a hetedikes diák számára is nélkülözhetetlen tudnivalókat erről a versről, 2. milyen reménytelenül nehéz a felkészülés során annak eldöntése: mi kerüljön az óra anyagába, és hogyan adjuk át a lehető leghatékonyabban azt. (És még nem is említettem az irodalmi nevelésre való felkészülésnek az ismeretek átadásánál is nagyobb nehézségeit.)

1. „*Szakmai*” *előkészületek*. A Petőfi-vers azon kevés irodalomórai anyagok egyike, ahol a tankönyv több szakirodalmi szemelvényt is közöl. [1] Ez a dicséretes, ám fehér holló megoldás nem ment fel az alól, hogy magunk is utána nézzünk a Szeptember végén egy-két elemzésének. Illyés Petőfi-életrajza [2], Horváth János Petőfi-monográfiája [3] vagy Keresztury Dezső kötete, A szépség haszna [4] éppoly haszonnal forgatható, mint egy-két konkrét Szeptember végén elemzés, pl. Makay Gusztáv [5] vagy Kiss Tamás [6] verselemzése. A költemény keletkezésével kapcsolatban érdemes megnézni Sebestyén Ferenc írását az Alföldben [7], és nagyon tanulságos a Szemere Gyula kezdeményezte nyelvtani vita a Magyar Nyelvőrben [8]. Ha a tanár magánkönyvtára és az iskolai könyvtár jól felszerelt, mindezek könnyedén, két-három szabad délután áttanulmányozhatóak. Ha nem ilyen jó a helyzet, akkor is felkészülhetünk erre az egy irodalomórára — úgy egy hét alatt.

2. „*Pedagógiai-módszertani*” *előkészületek*. Tekintsünk el attól, hogy általános pedagógiai könyveket, tantervet vagy irodalom-módszertanokat lapozgassunk, ve-

gyük azt: az egyszerűbb esetet, amikor csak a konkrét tananyaggal kapcsolatos konkrét tennivalókat gondoljuk át.

Legelőször azt kell eldöntenünk, hogy mit, mennyit és hogyan tanítunk meg a versről, mit tartunk fontosnak a 13 évesek számára. (Vagyis a klasszikus óravázlat szerint meg kellene határoznunk az óra feladatait.)

A legáltalánosabb oktatási feladat a „hitveslira” eme kiemelkedő darabjának tanári bemutatása és elemzése. (A *tanári* bemutatás elengedhetetlen, hiszen az már maga a vers értelmezése, élő kapcsolat a gyerekekkel. Sikere vagy sikertelensége eldöntheti az óra eredményességét is.) Az elemzés részletkérdéseit nem sorolom — majd az óra leírásánál kiderülnek. Szükségesnek látszik azonban két irodalomelméleti fogalom megtanítását külön is jelezni: a tankönyvben közölt szakirodalmi szemelvényekben szerepel az elégia és az anapestus szó, a poétikai és verstani fogalom definiálása így elengedhetetlen. Szintén megkerülhetetlen az elemzés mellett a tanítási folyamatba való beágyazás, a vers „kapcsolatainak” feltérképezése. (Közvetlenül a Reszket a bokor, mert . . . c. dal után tanítjuk, Petőfi szerelmi lírája mellett már hivatkozhatunk Csokonaira és Vörösmartyra is.)

Az ismeretek átadása közben persze sokoldalú képesség- és készségfejlesztés is folyik, ha nem túlzottan tanárközpontú az óra. A megbeszélés során a fogalmazási, a logikai, a szóbeli előadói készséget, a műelemző képességet természetesen fejlesztjük — ezt nem is lehet és nem is kell igazán tervezni előre. De ennél a versnél sor kerülhet egy irodalomórán nem mindig alkalmazható gyakorlásra, a nyelvtani elemző képesség felhasználására is. („Még ifju szívemben a lángsugarú nyár . . .” — jelző vagy állítmány?)

A legtöbb gondot a nevelési feladatok meghatározása jelenti: a kötelező, formális óravázlatok „antivilágában” a nevelési cél megfogalmazásakor született a legtöbb keservesen kiizzadt mondat, a legtöbb olcsó, harsogó közhely. Pedig itt is vannak olyan magától értetődő nevelési feladatok, amelyeket nem kell tervezni. Minden műelemző óra alapvető követelménye az esztétikai nevelés, a „miért szép” kérdésének megválaszolása. Persze ennél a versnél az esztétikum rejtelseinek felfedezése közben nem árt némi ízlésformálás sem: a szirupos, giccses slágerszövegek „lélekmérgezése” nyomán — bármennyire is hihetetlen, s bármennyire is nem tehet erről maga Petőfi — nem a vers egésze vagy csodálatos kilencedik sora hat leginkább a gyerekekre, hanem a szentimentális sírjelenetet és a befejező vallomást találják a legszebbnek. A versben a szerelem, boldogság értékeivel, s az elmúlással, halállal való szembenézés révén alapvető emberi érzelmeket élhetünk át — a „nagy érzések”, a szenvedélyek megismerése a műalkotásokban gazdagabb, mélyebb érzelmi életű ember kialakításához vezet. A mai, gyakran sivár társadalmi, családi környezet, az „ingerszegény” nevelés közepette hasznos lehet egy-egy ilyen élményt nyújtó, hatásos, az erkölcsi, érzelmi mozzanatokot felfedeztető irodalomóra. (Persze, ez sem igen tervezhető: főleg a tanár egyéniségén múlik — szintelen, szagtalan, semleges kémhatású, rutinból tanító emberek, vagy a jelen társadalmi környezetünk által agyonnyomorított tanárok már nem nagyon tudnak lelkesedni.)

Nem szabad elfeledkeznünk a műelemző órákon még egy területről, az olvasóvá nevelésről sem. A „vers-olvasóvá” nevelés jőszerűen ismeretlen fogalom a kollegák között. Az eredmény siralmas: kiváló képességű osztályokkal találkoztam, ahol még a tankönyv szöveggyűjteményrészének egyetlen egy versét sem olvasta el a legtöbb diák. Nem hiszem pl., hogy egyetlen népballada és egyetlen Arany-ballada elolvasása várható el maximálisan egy általános iskolástól. Tudom, hogy megbeszélni, elemezni nemigen van többre idő — de elolvastatni, ajánlani, az élményt röviden felidézni, a sokat olvasó diákok jutalmazni: erre van és kell, hogy legyen

néhány perc. A Szeptember végén esetében pl. két olvasási ajánlat is tehető. 1. Az elemzett vers mellett még számos nagy Júlia-vers született — olvassunk el néhányat, pl. a Szeretek, kedvesem, a Beszél a fákkal a bús őszi szél, A szerelem országa vagy a Minek nevezzelek címűeket. (Ez utóbbinál figyeljünk meg a hasonlóságot Vörösmarty Ábrándjának felépítésével!) 2. Szorgalmi feladat a legjobbaknak: kutassák fel a szakirodalmi szemelvényekben említett Berzsenyi-verset, és állapítsák meg, milyen tematikai rokonságban van Petőfi tanult versével!

Ha mindezeket az általános célokat és feladatokat végiggondoltuk, mielőtt még az óra részleteiben elmélyülnénk, meg kell tervezni: milyen előzetes feladatokat, előkészületeket jelöljünk ki a tanulók számára. Petőfi verse ugyanis meglehetősen nagy falat egy órára, nem árt, ha némi előzetes tájékozódással felgyorsítjuk a tempót. Hosszú lenne felolvasni vagy felolvasatni a tanórán a szakirodalmi idézeteket, így hasznos azt előtte elolvasásra feladni. Sőt: érdemes a verset is előre elolvasatni.

Az előkészületekhez, tehát a célok értelmes, átgondolt meghatározásához két-három óra elegendő. Ezután következik a felkészülés legnehezebb, legtöbb időt és fáradságot igénylő szakasza.

3. *Az óra részletes, lépésenkénti megtervezése.* Az előző órai anyag, a Reszket a bokor, mert... c. dalról tanultak ismétlésével, számonkérésével kezdünk. Az idővel takarékosabb megoldás, ha számonkérés helyett csak néhány ismétlődő kérdést teszünk fel, elsősorban azokra az elemekre koncentrálván, amelyek a Szeptember végén elemzésében is jól felhasználhatóak. (Ilyen pl. a vers keletkezése, a Júlia-szerelem története, a két vers felépítésének hasonló vonásai: a természeti képekkel párhuzamba állított érzelmek és a verszáró vallomás.)

Majd elkövetkezik az új anyag feldolgozása: a Szeptember végén tanítása. Célszerűnek tartom, hogy az életrajzból a Petőfi házasságáról tanultakat és a vers keletkezési körülményeit még a bemutatás előtt megismerjük. Nem árt gondoskodni egy Erdély-térképről: „nacionalizmus-mentes” tanításunk eredményeképp a legtöbb nebulónak fogalma sincs, hogy merre van Koltó, Erdőd, Nagykároly. A megbeszélésnek ennél a szakaszánál érdemes ajánlani néhány Petőfi szerelmes vers elolvasását is a tanulóknak. (Persze, ha nem a „gyorsuló idő” jellemezné tanításunkat, akkor ez az ajánlás egy-két szemelvény bemutatásával, esetleg szorgalmi feladatok meghatározásával is fűszerezhető lenne — azért, hogy versolvasóvá nevelésünk ne a gőgépek hatásfokával működjön.)

A vers tanári bemutatása előtt — a már említett ízlésformálás jegyében — a következő konkrét feladatot képzeltem el: állapítsuk meg, melyik a vers legszebb, leghatásosabb része — a) az első versszak, b) a kilencedik sor, c) az ezt követő, Júliához szóló 13 sor, d) vagy az utolsó két sor szerelmi vallomása? Ne befolyásoljon bennünket, amit eddig olvastunk a versről, döntsünk saját ízlésünk szerint!

A bemutatás után tehát közvéleménykutatás következik: a többségnek rendszeresen a d) és c) pont alatt megadott részletek tetszenek inkább, különösen a leányzóknak. (Persze lehet ennek oka a sokat emlegetett életkori sajátosság is.) A tanár sem rejtheti véka alá véleményét: az első versszak csodálatos ellentéte-párhuzama, a nyár és tél, a szerelem és elmúlás végleteinek megismételhetetlen harmóniája és az ezt lezáró csupa zene kilencedik sor méltán váltotta ki az elemzők elismerését. A vers a későbbiekben nem éri el ezeket a csúcspontokat. Tehát az órán a tanulók ki-sebbségével együtt meg kell győznünk igazunkról a többséget.

Ezért a megbeszélést ismét egy választás eldöntésével kezdjük, a tankönyv egyik feladata alapján: „Ha a vers témáját csak az egyik mondatral határozhatnád

meg, melyiket választanád? Miért? *Az ember és a szerelem. Az ember és a múlt idő.*” [9] Kissé vitatható ez a kérdésfeltevés: hiszen a gyerekek könnyen rájönnek, hogy a téma meghatározásánál nem szerelem *vagy* elmúlás, hanem szerelem *és* elmúlás a helyes megoldás. Csupán azon lehet vitatkozni: melyikre esik nagyobb hangsúly. Akik a csodálatosan szép kilencedik sort tartják a vers tengelyének, a múlt idő felé hajlanak inkább, akik a befejező vallomást tartják a legszebbnek, a szerelmi líra gyöngyszemét látják a költeményben. Itt, a téma és a mondanivaló megbeszélésénél lehet ajánlani a „múlt időről” szóló legszebb magyar versek egyikét, Berzsenyi elégiáját. (Azért is, mert a tankönyvi Illyés-szemelvény is említi A' közelítő tél c. verset. [10]) A téma és a mondanivaló megbeszélése még egy kérdést felvet: hihető-e, hogy a legnagyobb boldogság idején a halál jut eszünkbe?

Az egész mű után vizsgáljuk meg a szöveget, tervezzük meg a részletes elemzést. Csak vázaltszerűen sorolom fel, mennyi mindenről lehetne beszélni a Szeptember végén részletes — ám korántsem mikroszkópikus — vizsgálata idején.

Első versszak. A párhuzamok és ellentétek a természetet bemutató képek és a költő érzései között hasonlóak a népdalokhoz vagy az ezekhez a versekhez közel álló Reszket a bokor, mert... mindhárom strófakezdetéhez. De a Szeptember végén már egyáltalán nem népdal: sem a ritmusa, sem szókincese, sem képei nem a népies, hanem inkább a romantikus líra világából eredeztethetőek. Gondoljunk itt olyan jelzős szerkezetekre, mint a lángsugarú nyár és a bérci tető, vagy a verselésre: a rimes-időmértékes, anapestikus sorokra. Ez utóbbi mibenlétét is tisztázni kell, az anapestusról a tankönyv egyik szemelvénye is szól. [11] Ez a ritmus felismerhető az Egy gondolat bánt engemet... csatajelenetében is, skandalással könnyen tudatosíthatjuk az azonosságot: „Még nyílnak a völgyben a kerti virágok...”

— — | ~ ~ — | ~ ~ — | ~ ~ — | ~

és „Hadd nyelje el azt az acéli zörej...”

— — | ~ ~ — | ~ ~ — | ~ ~ — | ~

A versszak kérdése a „Még ifju szivemben a lángsugaru nyár...” tagmondat nyelvtani elemzése: jelző vagy állítmány az ifjú? Ha az összetett mondat egészét nézzük, a két azonos funkciójú tagmondat, az 5. és 6. sor szórendi azonossága dönt: állítmány — alany a sorrend mind a kettőben. (*Ifjú a nyár, virít a kikelet.*) Itt is érdemes felidézni egy korábbi Petőfi-vers tanulságát. Az Alföld szállóige sorában a költő lelke a börtönéből szabadult sással azonosul (főnévi metafora), tehát itt is állítmány, nem jelző a mondattanilag kétféleképp értelmezhető szó.

A versszak „tartalmát” legszebben a tankönyvben szereplő Kosztolányi-idézetel fogalmazhatjuk meg: benne „az Ősz van bezárva, ... mint egy ékszertartóban.” [12]

Második strófa. Az a csodálatos kilencedik sor! A tankönyvben szereplő hangtani-zenei elemzés még sok mindennel kiegészíthető: pl. a magánhangzók változatos, nyelvünk magánhangzó-harmóniájával, tulajdonképpen monotóniájával éles ellentétben álló sora: eu a iá, eiai a ée; a két tőmondat „fordított”, szokatlan szórendje: ige — főnév, azaz állítmány — alany; benne van ebben a sorban az egész első versszak, a pompázatos természeti képek ugyan hiányzanak, de itt zenei, hangzásbeli szépség váltja fel a látványt. És szólhatunk a sor rendkívüli stílushatású, stíláris erejű szaváról: az *eliramlik* olyan kiolthatatlan, elhomályosíthatatlan ragyogású állócsillag lett nyelvünkben, mint a *rendületlenül*. (Csak a romantika képes ilyen tökéletesen és visszavonhatatlanul kisajátítani egyes szavakat a nyelvből!)

És a versszak többi sora? Számomra törést, de legalábbis hanyatlást jelent a vers eddigi tökéletességéhez képest. A kissé szenvedőnek tűnő kérdések, a „beállított” jelenet a romantika szenvedélyei helyett a szentimentalizmus érzelmességét idézik előttem.

Ez a szentimentális hatás még csak tovább erősödik a *harmadik szakaszban*: a „kísértet-jelenet” a Huszt című Kölcsey-epigramma képeire emlékeztet.

A tartalom oldaláról szólaljon meg ismét a tanár helyett egy költő: „*A verset, igen, Júlia tette a nemzet legmélyebb elégiájává.* Nemcsak azáltal, hogy megihlette rá a költőt. Azáltal is vajon, hogy a jóslatot beteljesítette?” [13] A kérdésre igennel felelhetünk. Petőfi verseinek hatásához, közönségsikeréhez nemcsak a szövegek szépsége, költői gazdagsága járult hozzá. Legalább ennyire fontos szerepet játszott ebben a Petőfi-legenda, illetve legendák sora. Pl. a beteljesülő jóslatok: Egy gondolat bánt engemet..., Szeptember végén. (Csak a legendák megbeszélésénél nehogy Barguzinba tévedjünk, mert három óra sem lesz elegendő ennek a versnek a megtanításához!)

Az Illyés-idézet elégiának nevezi Petőfi versét: magától értetődő, hogy meg kell tanítanunk az elégia és az elégikus hangnem fogalmát.

A verset záró magas hőfokú szerelmi vallomás, úgy tűnik, kiemeli a verset az érzelmes ingoványból. A hármas halmozás, fokozás (akkor is, ott is, örökre) egyszerűségében is a leghatásosabb, legerőteljesebb, fortissimo zárása ennek a versnek, az elmúlás felett győztes élet, a mindent legyőző szerelem diadalát hirdeti. (Ez a verszárlat mindenképpen ellentmond az elégia műfajnak.)

A részletes elemzés után össze kell foglalni, ismétléssel megszilárdítani az elemzés megállapításait. A tankönyv nehezen tanulható, a tanár (mint esetünkben is) gyakran eltér óráján az ott leírtaktól. Ilyenkor az összefoglalást célszerű írásban is rögzíteni. A táblai vázlat az a része az előkészületeknek, amelyet mindenképpen meg kell előre tervezni a tanárnak, hogy a lehető legrövidebben és a legpontosabban emlékeztessük a gyerekeket az órán elhangzottakra. Az itt közölt órai elemzés táblai vázlata a következő:

Petőfi Sándor: Szeptember végén

1. Keletkezés (Tk. 149/1.)
2. Téma, mondanivaló — „Elhull a virág...”, „... örökre szeret!”.
3. Elemzés.
 1. vsz. a) || és → ← (Reszket a bokor...!)
de: romantikus szókincs, képek
 - b) | — — | ~ ~ — | ~ ~ — ~ ~ — — anapesztus
„Még *ifju* szivemben a lángsugarú nyár...”
 - c) Á vagy J mi?
 2. vsz. a) a legszebb sor (hangok, szófaj, szórend)
 - b) még egy „beteljesült jóslat” (Egy gondolat...!)
 - c) elégia
 3. vsz. a) szentimentális képsor (Huszt!)
 - b) szárnyaló vallomás.

H. f.: Tk. 151—153. o. lényeg aláhúzása, a vers könyv nélkül, szorg. ib.: Közös vonások Berzsenyi: A közelítő tél és Petőfi: Szeptember végén c. versében. [14]

A táblavázlat után közölt házi feladat jelzi, hogy a füzetbe írt vázlat mellett a tankönyv szemelvényei alapján kell felkészülni a vers önálló elemzésére.

Befejezésül jutni kellene arra is időnek, hogy még egyszer elhangozzon a vers. Ilyenkor már nem szükséges a tanári előadás — hallgassuk meg a költeményt egy színész tolmácsolásában lemezről vagy hangszalagról. Ha hatásos, érdekes órát sikerült tartanunk, egész más, sokrétű, gazdagabb élményt jelent most a tanulóknak Petőfi remeke, mint az óra elején.

Mikor mindezek az előkészületeken, az alig egy-két hetes felkészülési perióduson túl van a tanár, jöhet a megvalósítás. Ekkor derül ki, hogy mennyire hasznos az órarendileg egymás mellett álló irodalom és nyelvtan „kettős” óra: nagy tempót diktálva, fegyelmezett, irodalmat szerető, érdeklődő osztályban is legalább hetven percet vett igénybe a Szeptember végén elemzése.

Tanulság. Nem az, hogy ne készüljünk ilyen aprólékosan fel. Nem az, hogy hagyjunk el még többet a megtanítandónak ítélt ismeretanyagból. Hanem: *éljünk a szavakban* sokat hangoztatott, ám tantervi előírásokkal, óriási mennyiségben kijelölt törzssanyaggal, ajánlott tananyagbeosztásokkal, tanmenetekkel gúzsba kötött *tanári szabadsággal*. Bizonyos lírai műveket elemezzünk részletesen, két-három vagy talán még négy órában is. Bizonyos műveket csak ismerjük meg — szavaltassuk el, olvastassuk fel az órán, vagy akár házi olvasmányként adjuk fel. Ilyenkor a részletes elemzés helyett csak a témát, mondanivalót beszéljük meg, a vers alapvető megértéséről győződünk meg. (És az arány az elemzett és az olvasmányként kezelt művek között sem állandó, attól is függ: milyen képességű, érdeklődésű az osztály.)

A követelményeket így igazabbul, jobban teljesítjük: nem magyarázunk, elemzünk ugyan végig minden törzssanyagként előírt verset, de (esetleg, netalántán) megtanítjuk önállóan értelmezni, értékelni, elemezni diákjainkat. S azzal, hogy az elemzési órákról elmaradt alkotásokat műsorórákon vagy házi olvasmányként dolgoztatjuk fel — növeljük a tanulói önállóságot, változatosabbá tesszük magyartanításunkat, s a zsúfolt, eszeveszett tempójú órák helyébe élményt nyújtó (esztétikai), élvezetekben gazdag irodalomórákat csempészünk.

JEGYZETEK

- [1] Irodalmi olvasókönyv az ált. iskola 7. osztálya számára, Tankönyvkiadó, Bp., 1982 — 151—153. p.
- [2] *Illyés Gyula*: Petőfi Sándor, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1967 — 330—334. p.
- [3] *Horváth János*: Petőfi Sándor, Pallas, Bp., 1922 — 303—308. p.
- [4] *Keresztury Dezső*: Petőfi két verséről. In: A szépség haszna. Tanulmányok, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1973. — 91—96. p.
- [5] *Makay Gusztáv*: „Édes hazám, fogadj szivedbe!...” Versértelmezések. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1959 — 177—183. p.
- [6] *Kiss Tamás*: A lírai mű megközelítése. Tankönyvkiadó, Bp., 1969 — 41—54. p.
- [7] *Sebestyén Ferenc*: Szeptember végén Koltón. In: Alföld, 24. évf., 1973. 1. sz. 70—75. p.
- [8] *Szemere Gyula*: Jelző-e vagy állítmány. (Két Petőfi-sor mondattani elemzésének kérdéséhez.) In: Magyar Nyelvőr, 83. évf., 1959. 4. sz. 439—443. p. és Bory István—Katona Piroska—Nagy J. Béla: Jelző-e vagy állítmány? (Vita.) In: Magyar Nyelvőr, 84. évf., 1960. 328—336. p.
- [9] Idézett mű (1): 153. p.
- [10] Idézett mű (1): 152. p.
- [12] Idézett mű (1): 152. p. — Idézet Kosztolányi Dezsőtől.
- [13] Idézett mű (1): 152. p. — Illyés Gyula Petőfi-könyvéből.
- [11] Idézett mű (1): 152. p. — Illyés Gyula Petőfi-könyvéből.
- [14] Vitatható, hogy ildomos-e irodalmi műről ennyi rövidítéssel vázlatot írni. Véleményem szerint jegyzetelni is meg kellene tanítani az általános iskolásokat, én ennek elősegítésére alkalmazok ennyi rövidítést. A jelmagyarázatra, azt hiszem, itt nincs szükség.